

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.4.38>

В. А. Ліпкан

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Академії праці, соціальних відносин і туризму
ORCID ID: 0000-0002-7411-2086
<https://irbis-nbuv.gov.ua/ASUA/0012068>
WoS: LIH-1184-2024

Д. Б. Мартиненко

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Національна академія внутрішніх справ

ОМБУДСМАН ЗІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ТВОРЕННЯ ГЕОСТРАТЕГІЇ ПОВОЄННОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Уперше в правовій наці обґрунтовано теоретичну концепцію інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій. Проведене дослідження дозволило визначити ключові проблеми, концептуальні основи та можливі моделі формування інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій в контексті розбудови національної системи стратегічних комунікацій в Україні, а також творення геостратегії повоєнної Української Держави.

Констатовано, що внаслідок продовження російсько-української війни, традиційні форми держави виявляють свою недосконалість, а узвичаєні безпекові механізми не здатні гарантувати безпеку людини, суспільства і держави, водночас стратегічні комунікації набувають особливої ваги: як у забезпеченні прозорості діяльності органів державної влади, так і у захисті прав громадян та протидії маніпуляціям і дезінформації. Через що унаочнюється потреба у формуванні спеціалізованого інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій.

Основними перешкодами для створення такого інституту є недостатнє правове регулювання, відсутність чітких механізмів державного і громадського, а також безпекового контролю та невизначеність щодо оптимальної моделі його функціонування. Аналіз зарубіжного досвіду та особливостей вітчизняної політичної ситуації уможливив виокремити парламентську та громадську моделі, а також запропонувати комбіновану модель, яка найбільше відповідає українським національним інтересам, реальним власним спроможностям, стратегічному потенціалу і сучасним правовим реаліям турбулентності геостратегічного ландшафту.

Рекомендації щодо впровадження інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій передбачають законодавче закріплення його статусу та функцій, забезпечення фінансової та інституційної незалежності, створення ефективних механізмів взаємодії з громадськістю, медіа та органами державної влади, а також застосування кращих міжнародних практик, але з урахуванням національних традицій право- і державотворення, утвердження національної, в тому числі й державної ідентичності, відновлення територіальної цілісності Української Держави та збереження засад її конституційного ладу.

Висновується, що формування інституту уповноваженого зі стратегічних комунікацій може стати одним із перших кроків щодо стратегізації державної політики, утвердження стратегічного курсу держави, в рамках стратегічної політики, яка реалізовуватиметься через стратегію, формування стратегічної правотворчості.

На цьому етапі основна наукова гіпотеза щодо необхідності створення даного інституту омбудсмана вважається нами науково обґрунтованою, а подальші дослідження мають бути спрямовані на конкретизацію правового статусу згідно з визначеними нами блоками стратегічних комунікацій, та визначених адекватних завдань, практичних механізмів реалізації та визначення ефективних шляхів взаємодії цього інституту з суспільством і державою, творення стратегічної політики з позицій тринітарної композиції принципів: безпеко-, державо-, україноцентризму.

Ключові слова: омбудсман зі стратегічних комунікацій, стратегічні комунікації, державна безпека, стратегічна правотворчість, стратегізація, стратегічна політика, стратегічний курс, стратегіми, безпековий контроль, державність, геостратегія Української Держави.

Вступ. Російсько-українська війна має чимало причин, більшість з яких носять екзистенційний характер. Незважаючи на кончу потребу у формуванні та реалізації стратегічної політики, стратегем як секторальних політико-безпекових стратегій, а також відповідних ним актів стратегічної правотворчості в Україні і досі не утворено системи стратегічних комунікацій. Змінюється світ, разом із ним трансформується правова реальність.

Тож маємо констатувати про порушення прав людини у сфері стратегічних комунікацій, що увиразнюється через відсутність адже саме через зосередження на тактичних та оперативних питаннях, відомчій нормотворчості було втрачено стратегічний вектор розвитку, В тому числі й відповідної правової підсистеми.

Холодна війна відійшла у минуле, гібридні війни і у поєднанні із конвенційними війнами формують засади нової реальності, тож нашим завданням є адекватне усвідомлення цієї реальності і відповідно вжиття комплексних і системних, в тому числі політико-правових заходів, щодо творення геостратегії Української Держави, в тому числі й розвиток правового регулювання функціонування системи стратегічних комунікацій. Одним із успішних механізмів якою має виступати формування нового інститут – омбудсмана зі стратегічних комунікацій.

Дане питання порушується вперше в світовій науці.

У сучасних умовах нестабільності та турбулентності роль страткому посилюється, особливої ваги набувають питання захисту прав громадян у даній комплексній сфері. Одним із таких дієвих механізмів має формування інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій (далі – ОСК),

який спеціалізується на контролі та моніторингу за дотриманням прав громадян у сфері стратегічних комунікацій.

В Україні стратегічні комунікації лише починають формуватися як цілісна система, яка забезпечує взаємодію органів державної влади, громадськості та медіа у процесах ухвалення та реалізації стратегічних рішень. Відповідно не є унормованими як засади функціонування національної системи стратегічних комунікацій (далі НССК), так і не є визначеною правова компетенція суб'єктів страткому. Проте вже зараз уочевиднюється потреба створення незалежних ефективних механізмів, здатних забезпечити прозорість, відповідальність та захист прав людини, в тому числі державних службовців у цій сфері. Досвід зарубіжних країн свідчить, що впровадження спеціалізованих омбудсманів сприяє підвищенню рівня довіри суспільства до інституційної системи, а також гарантує дотримання стандартів прав і свобод людини і громадянина.

Попри важливість зазначених питань, в Україні не створено нормативно-правових засад для запровадження інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій, а сама концепція цього інституту залишається презентується у даній статті авторами уперше.

Саме тому актуальним завданням є аналіз проблемних аспектів формування інституту ОСК в контексті розбудови НССК, визначення можливих моделей його функціонування та формулювання практичних рекомендацій щодо впровадження цього інституту в Україні.

ОСК – посадова особа, уповноважена відповідним органом державної влади, що здійснює контроль у сфері страткому за додержанням конституційних прав і сво-

бод людини і громадянина та захист прав кожного громадянина України як всередині, так і за межами держави і в межах її юрисдикції на постійній основі під час забезпечення національної безпеки і реалізації державної політики стратегічних комунікацій.

Тема є новою і потребує свого прагматичного опанування, адже наразі відсутній механізм реального захисту прав і свобод у процесі реалізації страткому як органами державної влади, так і під час реалізації державної безпекової політики. Окрема тема, на яку один із авторів цієї статті (професор В.А. Ліпкан) наголошував ще 15 років тому, полягає у відсутності інституту безпекового омбудсмена, ефективних механізмів захисту прав самого персоналу суб'єктів стратегічних комунікацій, в тому числі й забезпечення національної безпеки (працівників МВС, СБУ, СЗР, ДБР, НАБУ, військовослужбовців ЗСУ, ССО ЗСУ тощо) [1].

Інститут омбудсмена має свої витoki у світовій практиці як інструмент захисту прав людини. В умовах формування нової картини світу маємо відходити від застарілого реактивного управління, лінійних парадигм та ручного керування, яке априорі не здатне протистояти стратегічному управлінню, що здійснюють нові суб'єкти міжнародних відносин, нові сили та центри сил. Ми або стаємо частиною тих, хто формує новий світ, або залишаємося у ролі об'єкта управління, надалі безпорадно помилково редукуючи системний інструментарій стратегічних комунікацій лише рівнем комунікаційної політики, що здійснюється стратегічними засобами.

На даному шляху маємо чимало зробити: передусім здійснити стратегізації наукового мислення на засадах [2]: ствердження української державності, національної і державної ідентичності, безпекоцентризму та україноцентризму.

Мають бути теоретично досліджені, та легітимовані такі ключові поняття, як:

- *стратегія* – нормативний акт, акт стратегічної правотворчості, в якому формуються правові засади реалізації стратегем;

- *стратегема* – конкретизація геостратегії Української Держави (далі – ГУД),

вид державної політики, що реалізується в конкретній найбільш важливій сфері життєдіяльності і спрямований на реалізацію стратегічних національних інтересів у цій сфері;

- *стратіарх* – суб'єкт формування стратегічної політики політики [3], політики стратегічних комунікацій, стратегем;

- *стратегічна політика* – державна політика реалізації геостратегії, яка на думку М. Нурмухаметової має розроблятися законодавчою гілкою влади [4, с. 172], бути наповненою „новим, більш реальним і досяжним змістом з урахуванням туманності вступу Української Держави до ЄС та НАТО” [5, с. 11] навіть на одинадцятому році повномасштабної російсько-української війни”;

- *стратегічний курс держави* – напрям зовнішньополітичної реалізації геостратегії Української Держави відповідно до реалізації українських стратегічних національних інтересів тощо.

- *омбудсман (уповноважений) зі стратегічних комунікацій* – посадова особа, що захищає стратегічний статус Української Держави, її стратегічний курс та стратегічну політику, а також права громадян і суб'єктів страткому у сфері реалізації державної політики стратегічних комунікацій на всій території України, а також за її межами. Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Його статус визначається Законами України „Про стратегічні комунікації”, „Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” [6].

ОСК має стати незалежним інститутом, який здійснює контроль за дотриманням стандартів прозорості, етичності та захисту прав громадян у сфері стратегічних комунікацій, включаючи діяльність суб'єктів страткому та медіа.

Основною місією омбудсмена зі стратегічних комунікацій є створення ефективного механізму забезпечення прав громадян у процесах стратегічної комунікації та формування стратегічного ландшафту реалізації суб'єктності Української Держави. Він виступає медіатором між громадянами, медіа та органами влади, інститутами громадянського суспільства, сприяючи запобіганню конфліктів, фей-

ків, дезінформації. Також окремим напрямом є здійснення моніторингової діяльності щодо: 1) запобігання пониженню рівня державної політики до тактичного та оперативного; 2) зміни стратегічного курсу держави; 3) реформатування суб'єктів стратегічного партнерства, що не відповідає стратегічним національним інтересам; 4) невикористання всебічного потенціалу усіх складових стратегічних комунікацій.

Імперативними домінантами авторського бачення виступають наступні положення:

- необхідність не лише проголошення, а й формування надійного механізму захисту основних прав і свобод громадянина в процесі реалізації державної політики стратегічних комунікацій;

- утворення засад для можливості реальної участі громадян у ствердженні національної ідентичності та творенні ГУД;

- реалізації положень актів стратегічної правотворчості, що регулюють суспільні відносини у сфері реалізації стратегем та стратегічних комунікацій щодо удосконалення механізмів громадського та безпекового контролю [7, с. 36] за творенням стратегічної політики держави.

Діяльність уповноваженого не відміняє існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод.

Функціональні обов'язки омбудсмана зі стратегічних комунікацій можуть включати:

- розгляд скарг громадян щодо порушення їхніх прав органами влади, медіа чи іншими суб'єктами стратегічних комунікацій;

- моніторинг і аналіз суспільних відносин щодо дотримання етичних та законодавчих стандартів;

- надання рекомендацій та пропозицій органам влади й медіа щодо поліпшення їхніх практик стратегічних комунікацій;

- здійснення просвітницької діяльності та формування культури стратегічних комунікацій, формування стратегічного державницького мислення на засадах україноцентризму та спільної відповідальності інституційної системи та інститутів

громадянського суспільства за реалізації стратегічного курсу держави;

- співпраця з міжнародними інституціями та аналогічними інститутами за кордоном для обміну досвідом і вдосконалення стратегічних комунікацій.

Для реалізації зазначених функцій ОСК повинен має відповідні повноваження, зокрема право вимагати інформацію від державних установ, організувати експертні оцінки, а також виступати з ініціативами перед парламентом щодо вдосконалення законодавства, а також подавати щорічний звіт щодо власної діяльності.

Наразі не можна визнати достатніми механізми безпекового контролю, що їх здійснює РНБОУ. Відповідно до ст. 107 Конституції України, РНБОУ здійснює координацію і контроль лише *органів виконавчої влади* у цій сфері. Однак, наприклад, безвідповідальні особисті та суб'єктивні заяви народних депутатів за кордоном (що не відповідають позиції держави, українським національним інтересам), коментарі окремих депутатів щодо дискредитації посадових осіб державної влади, відеоматеріал громадських активістів, грантожерів, та інших представників псевдоекспертотократії, який спрямований на дискредитація державної влади, стратегічного курсу держави тощо – повною мірою охоплюються сферою страткому.

Тож і контроль лише над органами виконавчої влади є не повним. Він не відповідає системним процесам державотворення, формування нової архітектури міжнародного порядку, реалізації суб'єктності Українською Державою через стратегічну політику всіма гілками влади та складовими громадянського суспільства.

Відтак, інститут ОСК нами пропонується розглядати крізь призму двох складових і з двох різних концептуальних позицій:

1) *захист прав і свобод людини і громадянина* – персоналу суб'єктів національної системи стратегічних комунікацій;

2) *захист прав і свобод людини і громадянина* – під час реалізації державної політики стратегічних комунікацій у внутрішньому та зовнішньому вимірах.

ОСК не повинен дублювати функції інших уповноважених, навпаки, він має стати спеціалізованим інститутом, що заповнює

прогалини, які не охоплюють існуючі уповноважені, наприклад, питання взаємодії державних органів зі ЗМІ у кризових умовах, ефективність державних інформаційних кампаній та питання захисту прав громадян у сфері стратегічної комунікації.

Інститут омбудсмана зі стратегічних комунікацій покликаний посилити стратегічний державницький вектор функціонування інституційної системи, створивши **додатковий незалежний механізм, здатний:**

- формувати готовність до збройного захисту та силового забезпечення українських національних інтересів. Адже за свідченням Уеслі Кларка „ у країнах Заходу, не відміну від агресивної Росії, немає ознак психологічної готовності подужати таку війну” [8];

- створювати гарантовані умови для збереження контролю над об'єктами стратегічної інфраструктури [9];

- оперативно реагувати на сучасні виклики стратегічному курсу Української Держави і стратегічним комунікаціям, зміну геостратегічного ландшафту;

- підвищити загальний рівень довіри до медіа і державних комунікаційних компаній в рамках творення ГУД.

Таким чином, концептуальні засади діяльності уповноваженого зі стратегічних комунікацій визначають його як унікальний спеціалізований орган, здатний суттєво вплинути на стратегічний розвиток, стратегічну політику та стратегічний курс держави, формування прозорості та відповідальності всіх суб'єктів правовідносин у сфері стратегічних комунікацій в Україні.

Однією з ключових проблем створення інституту комунікаційного омбудсмана в Україні є відсутність **належної системи правового регулювання**. Законодавство України наразі не передбачає існування спеціалізованого органу, який здійснює захист прав громадян у сфері стратегічних комунікацій, та і взагалі стратегічна правотворчість наразі в Україні досі перебуває на стадії животіння. Можемо лише відзначити на певні напрацювання Н. Харченко в цій царині однак вони не стосуються стратегічних комунікацій, а здебільшого розглядаються порізнення між актами стратегічної правотворчості [10;

11]. Системний підхід до зазначених проблем викладено в першій в Україні монографії з геостратегії одного із співавторів даної статті (професора В. Ліпкана), в якій акцентовано на формуванні стратегічної правотворчості, складовими якої виступають „стратегічна правова політика – стратегічна правотворчість – стратегічні правові акти – стратегічні правові норми. Саме ці компоненти фактично формалізують геостратегію і секторальні стратегії. Зі свого боку, політична тактика може бути виражена у вигляді державних цільових програм” [12, с. 50].

Важливим напрямом діяльності ОСК виступає систематична оцінка готовності суб'єктів НССК до конвенційної, а також гібридної війни. Адже за влучним виразом авторів потужної монографії, присвяченої гібридній війні „відносна неготовність країн НАТО до конвенційної війни вплинула на відмову надати Україні допомогу летальною зброєю для оборони проти військових дій агресора... Помилкове припущення про те, що в Європі не існує загрози війни, призвело до різкого скорочення або втрати значної кількості засобів колективної оборони і стримування” [5, с. 35].

Вітчизняне законодавство у сфері інформації обмежується загальними положеннями щодо захисту свободи слова та інформації, але не містить конкретних норм, які регламентували б статус, функції та повноваження спеціалізованого омбудсмана зі стратегічних комунікацій, в тому числі й інформаційного уповноваженого [14].

Більш того, відсутні чіткі процедури розгляду скарг щодо порушень у сфері стратегічних комунікацій, що суттєво обмежує можливості громадян захистити свої права, в тому числі захистити від люстрації тих чи тих державних службовців, які діяли відповідно до законодавства і в його межах та власної правової компетенції створювали умови для реалізації стратегічних національних інтересів.

Це створює додаткові ризики поширення дезінформації, політичних маніпуляцій та зниження довіри до інститутів влади та медіа.

Утворення інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій в Україні наразі

стикається із серйозними проблемами як нормативного, так і інституційного характеру, проблемами неготовності політичних лідерів до формування окремого та незалежного інституту, що має здійснювати контроль щодо відповідності засадам стратегізації державної політики на всіх етапах та рівнях її формування та реалізації в усіх вимірах.

Вирішення цих проблем дозволить суттєво підвищити ефективність стратегічних комунікацій та довіру, зміцнить стратегічний рівень державної політики, сприятиме творенню ГУД та ствердженню національної ідентичності.

Основною **метою** утворення пропонуваного нами інституту має стати:

1) захист безпекових прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України на стратегічний розвиток в рамках Української Держави;

2) контроль за додержанням реалізації стратегічного курсу держави та реалізації стратегічних національних інтересів органами державної влади та усією інституційною системою;

3) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами стратегічних комунікацій;

4) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню у сфері страткому;

5) сприяння у формуванні стратегічної правотворчості у частині захисту прав людини, розробленні дієвих інститутів громадського контролю за діяльністю НССК, відповідно до Конституцією України та згідно з українськими національними інтересами;

6) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина від незаконних дій суб'єктів забезпечення національної безпеки;

7) сприяння формування безпекової свідомості, розвитку безпекової освіти в країні.

Екстраполюючи положення щодо безпекового омбудсмана, викладені у відповідній науковій статті професора В. Ліпкана [1; 15], наголосимо, що у межах

розв'язання даної проблеми варто виходити з декількох основних позицій:

- інститут уповноваженого зі стратегічних комунікацій доцільно розглядати в межах парламентського контролю, порівнявши його від уповноваженого з прав людини;

- даний інститут доцільно розглядати в межах парламентського контролю, але в рамках вже існуючого омбудсмана, розширивши і законодавчо закріпивши його контрольну компетенцію у сфері страткому;

- інститут омбудсмана зі стратегічних комунікацій, як спеціалізований інститут уповноваженого з прав людини, слід розглядати в рамках стратегічного контролю – виду державного контролю, що здійснюється за діяльністю інституційної системи щодо реалізації нею стратегічної політики, стратегічного курсу держави і реалізації стратегічних українських національних;

- даний інститут можна розглядати в контексті утвердження нової форми держави, переходу до президентсько-парламентської форми правління, скасування посади прем'єр-міністра і перетворення Президента на голову виконавчої влади. У межах такого формату моделі нового уряду та нового образу сучасної Української Держави доцільно розглянути питання щодо уведення до організаційно-штатної структури КМУ посади віце-прем'єр-міністра з питань стратегічних комунікацій;

- даний інститут доцільно розглядати в рамках створення окремих спеціальних органів контролю, а у більш абстрактному плані – в контексті формування окремої *контрольної гілки влади* (детальніше це питання можна опанувати через дослідження окремих публікацій [16-19]).

Відповідно до викладеного, формуємо найбільш імовірні **інституційні моделі моделі функціонування омбудсмана зі стратегічних комунікацій**.

Однією з можливих моделей формування інституту комунікаційного омбудсмана є **модель парламентського омбудсмана**. За такої конфігурації омбудсман призначається Верховною Радою України і підзвітний лише їй. Подібна

модель вже успішно функціонує у вигляді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Перевагою парламентського комунікаційного омбудсмана є високий рівень легітимності, зумовлений парламентським призначенням, що гарантує незалежність від виконавчої влади та окремих політичних груп. Однак недоліками цієї моделі є можливість політичного впливу через залежність від парламентських сил, а також ризику надмірної бюрократизації процесу прийняття рішень. Також в умовах воєнного стану під час російсько-української війни констатуємо на кардинальне зниження самостійності парламенту, порушення системи балансу стримувань і противаг.

Альтернативною моделлю є **формування незалежного громадського комунікаційного омбудсмана**. Такий омбудсман призначається на основі відкритого конкурсу громадськими організаціями або спеціальною незалежною комісією, що забезпечує максимально можливу автономію та суспільну довіру до нього.

Сильними сторонами цієї моделі є максимальна незалежність від політичного впливу, оперативність у прийнятті рішень та здатність ефективно взаємодіяти з громадськістю. Проте така модель може зіткнутися з фінансовими труднощами та відсутністю достатніх юридичних повноважень у відносинах із державними інституціями.

У контексті *російсько-української війни* кожна із запропонованих моделей має свої переваги та ризику. Парламентська модель забезпечує формальну юридичну визначеність, широкі повноваження та державне фінансування. Водночас ризик політичної залежності може знизити довіру громадськості та ефективність роботи омбудсмана. Натомість громадська модель краще відповідатиме вимогам повоєнного громадянського суспільства, оскільки забезпечуватиме більшу адаптивність, оперативність та незалежність рішень, але може бути менш стабільною через фінансову та інституційну невизначеність.

Враховуючи зазначене, **оптимальною для Української Держави** могла б бути

змішана модель, яка поєднувала б парламентське затвердження кандидата з активним залученням громадськості у процес формування та діяльності ОСК. Це дозволило б поєднати юридичну визначеність із громадською легітимністю, сприяючи підвищенню ефективності та суспільної довіри до цього інституту, а також ширшого залучення громадянського суспільства до реалізації стратегічної політики.

Отже, вибір конкретної моделі функціонування ОСК має базуватися на детальному аналізові геостратегічного ландшафту, нової правової реальності, врахуванні екзистенційного протистояння РФ проти Української Держави, її споконвічного прагнення до знищення Української державності, в тому числі через використання широкого арсеналу інструментів стратегічних комунікацій, зокрема спеціальних служб [20]. Окремо, але разом із названими завданнями розглядається індоктринація консервативних геополітичних лінійних парадигм щодо „незворотності відтворення ролі РФ як світової потуги“, „постійної експансії як екзистенційної умова історичного існування РФ“ [21], які також є іманентними російському деструктивному політичному режиму і докорінно визначають істотність небезпеки від рашизму.

Коректно підібрана модель може стати ключовою передумовою ефективної діяльності цього інституту, що сприятиме утвердження стратегічної суб'єктності Української Держави.

Пропозиції щодо законодавчого закріплення статусу та функцій омбудсмана зі стратегічних комунікацій

Запровадження інституту ОСК зумовлює необхідність розроблення системи ефективного правового його регулювання.

- розробити та ухвалити окремий Закон України „Про уповноваженого зі стратегічних комунікацій“, у якому визначити його правовий статус, повноваження, функції, процедуру призначення та відповідальність;

- закріпити незалежність омбудсмана зі стратегічних комунікацій, гарантувавши йому особливий статус, що дозволить уникнути політичного та адміністративного тиску,

- передбачити механізми оперативного реагування на порушення у сфері стратегічних комунікацій, зокрема шляхом розгляду звернень громадян і громадських організацій, посадових осіб державних органів.

Для ефективного функціонування ОСК важливо забезпечити такі **умови**:

- фінансування діяльності ОСК за рахунок державного бюджету із закріпленням фінансової незалежності водночас фінансової звітності;

- формування команди професійних експертів у сфері стратегічних комунікацій за наступними блоками, які були сформовані професором В. Ліпканом у 2016 році [22; 23]: 1) *інтеракціоністський блок*: публічна дипломатія; залучення ключового лідера; зв'язки зі ЗМІ, з органами державної влади, з громадськістю, внутрішня комунікація; 2) *інформаційно-психологічний блок*: інформаційні, психологічні, спеціальні операції; 3) *технічний блок*: кібернетична безпека, протидія в електромагнітному просторі; 4) *військовий блок*: блок військового та цивільно-військового співробітництва; документування подій, безпека операцій, заходи активного впливу;

- упровадження прозорих та зрозумілих процедур взаємодії ОСК з органами державної влади, медіа та інститутами громадянського суспільства, міжнародними державними і недержавними суб'єктами.

- створення ефективної системи моніторингу та звітування про діяльність омбудсмена перед громадськістю і компетентними органами державної влади.

Для успішної реалізації повноважень ОСК необхідно передбачити такі **механізми взаємодії**:

- регулярні консультації та обмін інформацією між ОСК і всіма суб'єктами національної системи стратегічних комунікацій, профільними парламентськими комітетами, відділами стратегічних комунікацій в ЦОВВ, які відповідають за реалізацію державної політики стратегічних комунікацій;

- активна співпраця з громадськими організаціями та медіа у питаннях моніторингу геостратегічного ландшафту,

інформаційно-комунікаційного простору, проведення освітніх заходів, тренінгів, дискусій щодо дотримання етики та стандартів стратегічної комунікації, визначення її місії, механізмів та практик;

- спільні проекти з міжнародними партнерами, які забезпечать використання кращих міжнародних практик діяльності суб'єктів страткому;

- публікація щорічних доповідей, які міститимуть результати аналізу рівня реалізації державної політики стратегічних комунікацій, рекомендації для органів державної влади та суспільства, що сприятиме прозорості та відкритості цього інституту.

Як відзначав свого часу П. Рабінович: „В Україні інституція омбудсмена ще не вичерпала усі свої правозахисні ресурси“ [24, с. 171].

Тож запропоновані рекомендації створять належні передумови для впровадження ефективного інституту омбудсмена зі стратегічних комунікацій в Україні, який буде здатний не лише здійснювати контроль за дотриманням прав громадян у сфері стратегічних комунікацій, але й активно сприяти творенню ГУД, утвердженню національної ідентичності, реалізації стратегем.

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити ключові проблеми, концептуальні основи та можливі моделі формування інституту омбудсмена зі стратегічних комунікацій в контексті розбудови національної системи стратегічних комунікацій в Україні.

На сьогоднішньому етапі, коли продовжується російсько-українська війна, традиційні форми держави виявляють свою недосконалість, а узвичаєні безпекові механізми не здатні гарантувати безпеку людини, суспільства і держави, стратегічні комунікації набувають особливої ваги: як у забезпеченні прозорості діяльності органів державної влади, так і у захисті прав громадян та протидії маніпуляціям і дезінформації. Через що унаочнюється потреба у формуванні спеціалізованого інституту омбудсмена зі стратегічних комунікацій.

Основними перешкодами для створення такого інституту є недостатнє правове регулювання, відсутність чітких механізмів дер-

жавного і громадського, а також безпекового контролю та невизначеність щодо оптимальної моделі його функціонування. Аналіз зарубіжного досвіду та особливостей вітчизняної політичної ситуації дозволив виокремити парламентську та громадську моделі, а також запропонувати комбіновану модель, яка найбільше відповідає українським національним інтересам, реальним власним спроможностям, стратегічному потенціалу і сучасним правовим реаліям турбулентності геостратегічного ландшафту.

Рекомендації щодо впровадження інституту омбудсмана зі стратегічних комунікацій передбачають законодавче закріплення його статусу та функцій, забезпечення фінансової та інституційної незалежності, створення ефективних механізмів взаємодії з громадськістю, медіа та органами державної влади, а також застосування кращих міжнародних практик, але з урахуванням національних традицій право- і державотворення, утвердження національної, в тому числі й державної ідентичності [25], відновлення територіальної цілісності Української Держави та збереження засад її конституційного ладу.

Таким чином, формування інституту ОСК може стати одним із перших кроків щодо стратегізації державної політики, утвердження стратегічного курсу держави, в рамках стратегічної політики, яка реалізовуватиметься через стратегію, формування стратегічної правотворчості.

На цьому етапі основна наукова гіпотеза щодо необхідності створення даного інституту омбудсмана вважається нами науково обґрунтованою, а подальші дослідження мають бути спрямовані на конкретизацію правового статусу згідно з визначеними нами блоками стратегічних комунікацій, та визначених адекватних завдань, практичних механізмів реалізації та визначення ефективних шляхів взаємодії цього інституту з суспільством і державою, творення стратегічної політики з позицій тринітарної композиції принципів: безпеко-, державо-, україноцентризму.

Список використаної літератури:

1. Ліпкан В. А. Проблеми формування інституту безпекового омбудсмана в контексті розбудови правової держави в Україні. *Право України*. 2010. № 7. С. 70–80.

2. Ліпкан В. Стратегічні комунікації : словник / Вид. 2-е, виправлене і доповнене. Київ : Видавець Ліпкан В. А. 2018.
3. Ліпкан В. А. Стратіархи України: до проблеми легітимації. *Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (9 листопада 2023 р., м. Київ, КНУТД) / відп. ред. А.Ю. Олійник, Ю. В. Оніщик. К.: КНУТД, 2023. С. 81-87
4. Нурмухаметова М. Г. Вироблення стратегічного курсу розвитку України за умов парламентсько-президентської форми правління. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 3 (22). С. 166–173.
5. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
7. Ліпкан В.А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях. Вид. 2-е доповнене і перероб. Київ : Текст, 2008. 400 с.
8. Clark W., Luik J., Ramms E., Shirreff R. Closing NATO's Baltic Gap. Report / International Centre for Defence and Security. – Tallinn, 2016. – P. 8.
9. Ліпкан В. А., Зубко Г. Ю. Стратегія державної інфраструктурної політики України: *монографія* ; за загальною редакцією В. А. Ліпкана. Київ: Ліпкан В. А., 2022. 1008 с. <https://doi.org/10.36059/978-966-97758-2-5>
10. Харченко Н. П. Особливості стратегії як нормативно-правового акта України. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 24–25 січ. 2020 р.). Львів, 2020. С. 111–114.
11. Харченко Н. П. Стратегічні акти в законодавстві України. *Держава і право в Умовах глобалізації: реалії та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 31 січ. – 1 лют. 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 121–124.
12. Ліпкан В. А. Політичні засади геостратегії сучасної Української Держави. монографія. Одеса : Видавничий дім „Гельветика”, 2024. 830 с.
13. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

14. Нестеренко О. Інформаційний омбудсмен у механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод. *Юридична Україна*. 2008. № 1. С. 16 – 21.
15. Ліпкан В. А. Безпековий омбудсмен: проблеми формування нового інституту. *Новітні підходи до державотворення в умовах європейської інтеграції (пам'яті професора Ю. І. Римаренка)* : Збірник тез міжвузівської науково-теоретичної конференції. Київ : КНУВС, 2009. С. 114-117.
16. Нижник Н. Р. Україна – державне управління, шляхи реформування. Київ, 1997. 72 с.
17. Нижник Н. Р., Машков О. А., Мосов С. П. Контроль у сфері державного управління. Вісник Української академії державного управління. 1998. № 2. С. 23-31.
18. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф. Виконавча влада і державний контроль. / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Робоча група з реформування центральних органів виконавчої влади / За ред. М. С. Лопата. Київ : Вища шк. права при Ін-ті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. 47 с.
19. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою: (Проблеми теорії, організації, методології). монографія. Київський державний торговельно-економічний університет. Київ, 1999. 371 с.
20. Стратегічна культура Росії. Висновки для України [Електронний ресурс]. Ч. 1.: URL: http://texty.org.ua/pg/video/editorial/read/48717/Cikavezna_lekcija_Strategichna_kultura_Rosiji_Vysnovky_dla?a_offset=
21. Шумило С. Сурков сказав правду про наміри Путіна щодо України. Чи почують його Віткофф і Трамп. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/surkov-namiry-putina-tramp-vitkoff-ukrayina/33355877.html>
22. Ліпкан В. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. URL: <https://www.lipkan.com/ponyattya-ta-struktura-strategichnih-komunikatsij-na-suchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/>.
23. Ліпкан В. А. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 28 жов. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 270-271.
24. Рабінович П. Український омбудсман: здобутки та перспективи. *Право України*. 2007. № 5. С. 170 - 171.
25. Ліпкан В. А. Державна ідентичність: новий термін політичної та правової науки. *Регіональні студії*. 2024. № 38. С. 33–40. / DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.38.5> URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/38/7.pdf>.

Lipkan V., Martynenko D. Ombudsman for strategic communications in the context of creating the geostrategy of the post-war Ukrainian State

For the first time in the legal community, the theoretical concept of the strategic communications ombudsman institution is substantiated. The study made it possible to identify the key issues, conceptual foundations and possible models for the formation of the strategic communications ombudsman institution in the context of building a national system of strategic communications in Ukraine, as well as creating a geostrategy for the post-war Ukrainian State.

It is stated that as a result of the ongoing Russian-Ukrainian war, traditional forms of the State show their imperfections, and the usual security mechanisms are not able to guarantee the security of a person, society and the State, while strategic communications are gaining special importance: both in ensuring transparency of the activities of public authorities and in protecting the rights of citizens and countering manipulation and disinformation. This makes it clear that there is a need to establish a specialized ombudsman institution for strategic communications.

The main obstacles to the creation of such an institution are insufficient legal regulation, lack of clear mechanisms of state and public, as well as security control, and uncertainty about the optimal model of its functioning. The analysis of foreign experience and the peculiarities of the domestic political situation made it possible to distinguish between parliamentary and civic models, and to propose a combined model that best meets Ukrainian national interests, real capacities, strategic potential and the current legal realities of the turbulent geostrategic landscape.

Recommendations for the implementation of the institution of the Ombudsman for Strategic Communications include legislative consolidation of its status and functions, ensuring financial and institutional independence, creating effective mechanisms for interaction with the public, media and public authorities, as well as applying the best international practices, but taking into account national traditions of law and state-building, strengthening national, including state identity, restoring the territorial integrity of the Ukrainian state and preserving the foundations of the constitutional state.

It is concluded that the formation of the institution of the Commissioner for Strategic Communications may be one of the first steps towards strategizing the State policy, establishing the strategic course of the State, within the framework of the strategic policy to be implemented through the strategists, and forming strategic lawmaking.

At this stage, we believe that the main scientific hypothesis regarding the need to create this ombudsman institution is scientifically sound, and further research should be aimed at specifying the legal status in accordance with the blocks of strategic communications identified by us, and at identifying adequate tasks, practical mechanisms for implementing and determining effective ways of interaction of this institution with society and the State, and at creating strategic policy from the standpoint of the trinitarian composition of principles: security, State, and Ukraine-centrism.

Key words: *Ombudsman for Strategic Communications, strategic communications, state security, strategic lawmaking, strategization, strategic policy, strategic course, strategemes, security control, statehood, geostrategy of the Ukrainian state.*